

УКРАЇНСЬКА КНИГА

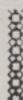
1 9 7 3

UKRAINSKA KNYHA

UKRAINIAN BIBLIOGRAPHIC QUARTERLY

1
1973
3rd YEAR

THE UKRAINIAN BOOK
DAS UKRAINISCHE BUCH
LE LIVRE UKRAINIEN

Editor: Bohdan Romanenchuk
Associate: Wasyl Lew
Editors: Mykola Kravchuk

ЗМІСТ

Ілля Дзюбко. Скарби Ярослава	2
Василь Чапленко. Малюнкове походження глаголиці	5
Андрій Турчин. Проблеми каталогізації Конгресової бібліотеки	9
Рецензії й огляди:	
Яр Славутич. Українські науковці в чужому літературознавстві	14
Б. Б. Чопик. Поетизована проза	15
Д. М. Штогрин. Поезія в перекладах	16
О. Керч. Юрій Борець, У вирі боротьби	17
Д. Б. Чопик. М. Малиновська, Олесь Гончар	19
А. Власенко-Бойцун. Співець жорстокої епохи	20
Ст. Радіон. Повість про національне пробудження Галичини.	21
Б. Р. Василь Лев. Сто років праці НТШ	22
А. Бойцун. „Північне сяйво”	22
Д. Б. Чопик. П. П. Толочко. Нащадки Мономаха	23
М. Кравчук. Українські підсоветські довідники	24
М. Кравчук. Давно очікувана праця	27
Н. Пазуняк. М. Тарнавська, Українська національна революція в поезії	28
Богдан Романенчук. Бібліографія художньої літератури	29

Передплата 1973 Subscription \$4.00

Publisher: UK KYIW Publishing
4800 North 12th St., Philadelphia, Pa 19141, USA

Printed by "Homin Ukrainian" Publ. Co. Ltd., 140 Bathurst St., Toronto 133, Ont., Canada.

УКРАЇНСЬКА КНИГА

1
1973

Рік III.

Квартальник бібліографії й книгознавства
Т-ва українських книголюбів, Т-ва українських
бібліотекарів і Бібліографічної комісії НТШ

Рідкісна гравюра Анни Ярославни, зроблена фля-
мандським гравером Якобусом де Біє (нар. 1581) з
фресок монастиря св. Вінцента, що його заснувала
королева Анна. Внизу її власноручний підпис.

(„Україна” ч. 2/1966/8)

У сивій давнині ховається початок нашої писемності. „Руські письмена” бачив винахідник слов’янської азбуки Кирило; про руські написи X сторіччя повідомляли арабські вчені Ібн-Фадлан та Ібн-аль-Недім; руською мовою був складений один із примірників договорів Київської Русі з Візантією. Під час розкопок археологи знаходять чимало стародавніх речей, які свідчать про ранню появу писемності на Русі.

Одним із центрів розповсюдження писемності у давній руській державі була її столиця — Київ. Вже в X столітті з ініціативи Володимира Святославича там відкрилася перша школа, де діти проходили „вчення книжне”.

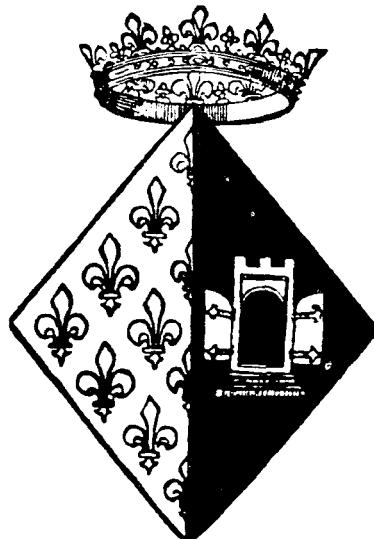
У 1037—1041 роках у Софіївському соборі князь Ярослав Мудрий створив першу на Русі бібліотеку. Поряд з релігійною літературою, в ній зберігались переклади хроніки Гамартола, „Історії юдейської війни” Й. Флавія, „Християнської топографії” Козьми Індикоплова, а також твори руських авторів — „Правда Ярослава”, літописи, а можливо, й вірші Бояна, про котрого так тепло згадується в „Слові о полку Ігоревім”.

В Київській Русі книгу дуже шанували. Це засвідчує літописець: „Велика... бывает полза от вченья книжного... се бо суть реки, напояюще вселенную, се суть исходища мудрости; книгам бо есть неиштетная глибина... Аще бо поищеши в книгах мудрости прилежно, то обрящеши в книгах ползу души своей”. З великою похвалою сучасники говорили про тих людей, які захоплювались „книжним читанням”. З „Повісти временных літ” ми дізнаємось, що „Ярослав... книгам прилежа, и почитая е часто в ноці і в дні”.

Поважав читання син Ярослава Святослав, котрий „часто наповнював свої кліті книгами”. Звичайно, не випадково ім’ям Святослава було названо два збірники (1073 і 1076), які збереглися донині.

Писемністю володіла й жіноча половина родини Ярослава Мудрого. Французи були дуже здивовані, коли дізналися, що їхня королева Анна (середня донька Ярослава), на відміну від своїх попередниць, ставить власний підпис на королівських грамотах („Анна регіна” — тобто Анна королева). З французьких та інших джерел відомо, що коли Анна приїхала до Парижу, вона знала, крім руської, ще й інші мови. Вона привезла з собою багато слов’янських книжок. Вінчаючись з Генріхом I за слов’янським обрядом, Анна присягала вірність Франції на

слов'янському Євангелії. У королеви був власний герб, котрий досі зберігається в Паризькій національній бібліотеці. На гербі зображено лілії (знак королівської влади) і браму. Ще в XVI ст. французькі геральдисти визнали, що то — зображення київських Золотих воріт.

Герб Анни Ярославни. Оригінал
перебуває в Національній
бібліотеці в Парижі.

Письменники в стародавній Русі були не тільки князі та бояри. Дослідження археологів показують, що грамоту знали широкі кола руського суспільства. Про це переконливо свідчать берестяні грамоти, за допомогою яких відбувалося листування. Перший митрополит з руських Іларіон (автор патріотичного „Слова про закон і благодать“) бачив у киянах „до излиха вкусивших сладости книжной“.

Це, очевидно, не означає, що в стародавньому Києві кожний письменний міг дістати й прочитати книгу. На виготовлення лише одного примірника книги з пергаменту переробляли шкіри цілого стада тварин. Отже, книга коштувала приблизно стільки, як невеликий маєток. За розповідями сучасників, київський князь Святослав Давидович витратив на книги свою касу.

В столиці руської держави зосереджувалися найвеличніші книgosховища. Величезної шкоди київські бібліотеки зазнали під час татаро-монгольської навали, міжусобних воєн. А скіль-

ки книг загинуло в полум'ї стихійних пожеж! 1718 року майже повністю згоріла бібліотека Печерського монастиря. Як відзначив в „Історії Русів” Григорій Кониський, „полум’я пожерло... древню бібліотеку Печерську, що збережена ченцями в печерах з часів ворожих навал, багато рукописів, з яких частина не була відома навіть ученим мужам того часу.” Через декілька років згоріла частина дуже цінної бібліотеки Київської Академії, а 1811 року пожежа знищила Київський магістратський архів...

Як бачимо, шансів напралити тепер на стародавню бібліотеку небагато. А все ж така можливість не виключена. Це стосується, зокрема, знаменитої бібліотеки Ярослава Мудрого. Її зникнення оповітє таємничістю.

Шістдесят років тому на подвір’ї Київської Софії були знайдені частини підземних галерей та кількох камер. В одній з них зберігалась берестяна табличка з написом: „Аще хто найде сей ход, той знайде великий клад Ярослава”. На думку професора І. Я. Стеллецького, саме в підземеллі Києво-Печерського собору міститься перше на Русі книгосховище. На жаль, цей здогад відомого київського спелеолога досі не привернув уваги археологів.

Не перевірені також стародавні повідомлення, ніби за життя Ярослава Мудрого значну частину бібліотеки перевезено в місто Вишгород і передано Межигірському монастиреві. Це могло бути зроблене тому, що, по-перше, Києву загрожували нові вороги — половці, численні орди яких з’явились на південних кордонах Київської Руси, а по-друге, Ярослав, тяжко хворіючи, останні свої роки жив саме у Вишгородській резиденції.

Безумовно, ці таємниці давнини ще чекають на своїх колумбів. Відкриття їх дало б змогу повніше, реальніше уявити силу і велич давньої русько-української держави, яка врятувала Західну Європу від навали орд кочовиків. Вони б яскраво розповіли про високу культуру України, якою вже на той час захоплювалися народи світу.

Ілля Дзюбко, професор-історик, доктор історичних наук, народився 1922 р. Написав багато статей і розвідок на історичні теми. Тепер досліджує історію Київської Русі. Повища стаття написана для ж. „Україна” (ч. 2, 1966, ст. 8). Звідти її й передруковуємо з дрібними правописними або термінологічними змінами.

„Аще бо поищеши в книгах мудrosti прилежно,
то обрящеши в книгах ползу души своей”.

Більшість дослідників цілком слушно вважає, що першою слов'янською абеткою була глаголиця, але питання про її походження ще й досі залишається нез'ясованим, дарма що на цю тему написано вже багато і писано, можна сказати, безперервно, від кінця XVIII ст. почавши і нашим уж часом кінчаючи. Причиною марності цих зусиль було намагання дослідників виводити глаголичні літери з усіх відомих у минулому й пізнішими часами абеток, а не з того, з чого всі абетки постали не з піктографії, тобто не із зображень тих речей, назви яких дали своїми початковими звуками звукові відповідники глаголичних літер. У цьому розумінні не були винятками й зусилля найближчих, як побачимо далі, до істини дослідників, що намагалися виводити глаголичні літери з т.зв. „загадкових надчорноморських знаків” (В. Січинський, Н. Константинов та інші), бо й вони, констатуючи графічну подібність цих знаків до глаголичних літер, не з'ясовували їхніх малюнкових значень, а тим самим не давали й мотивації їх пов'язаності з певними звуками, як це було й мусіло бути, згідно із закономірностями знаковости, у виникненні всіх абеток. Отим то я й уявив собі завдання з'ясувати у цій статті малюнкове походження та закономірну мотивацію звукових відповідностей хоч деяких із глаголичних літер, хоч тих, для яких у мене, завдяки моїй адигейській теорії, вже є певні дані. При цьому я використаю й фактичний матеріал з опублікованих „загадкових надчорноморських знаків”, особливо з таблиці Н. Константинова, що називав їх найбільше, допускаючи, проте, можливість, що навіть тоді, коли їх карбовано, вони, ті знаки, були вже деформовано-умовними позначеннями як тамги — як знаки власності, герби тощо, а не первісними малюнками абеткового письма як такого, оскільки їх уживали ізольовано, а не в пов'язаному тексті. Якщо уживання цих знаків дослідники датують добою Сарматії, то малюнкового їх походження, може, треба шукати аж у шумерійській давнині. А зважаючи на те, що й глаголиця, як і всі інші абетки, могла скластися ступнєво і багато пізніше від виникнення первісних малюнків, можна припускати, що деякі її літери могли в такій функції, у функції позначення звуків, бути додані до неї як такі, а не розвинулися з первісних малюнків. Це останнє можна припускати з факту повторення в деяких її літерах тих самих графічних елементів, про деякі й прямо можна сказати, як про це мова

буде далі, що їх застосував чи й витворив той, хто упорядкував її в такому вигляді, як її зафіксовано в пам'ятках, імовірно, що це була робота Кирила-Костянтина (ІХ ст.). Про таке ступнєве наставання глаголиці може свідчити й факт, що перша згадана в історичних джерелах „роська” абетка, що її здогадно можна вважати раннім варіантом глаголиці, мала „не більше як двадцять одну літеру”. Це свідчення араба Фахра аддін-Мубаракшаха, який у своїй „Книзі генеалогій” записав, що „хозари запозичили письмо від росів, і деякі народи Рума (тобто Візантії — В.Ч.) пишуть цим письмом, і їх називають „Румі-рос”, і вони пишуть зліва направо, і літери одна з одною не з'єднуються, і літер не більше як двадцять одна”.¹⁾ Про те, що всі роси були слов'яномовні, може свідчити факт, що в Хозарії був спільнний суддя для росів і слов'ян, а підставою для цього, очевидчаки, була спільність мовна. Згідно з моєю етимологією слова „рос”, ці роси могли бути козаками-черкесами, тимчасом як слов'яни могли бути скотарі, хлібороби чи купці. Є історичні відомості про те, що слов'янська мова була дуже поширенна в Хозарії, та ще й у ролі міжнаціональної мови. „Хозари, як практичні купці, — пише І. Холмський (І. Кріп'якевич), — ставилися з толерантією до всіх вір і народів, і в їхній столиці були окремі дільниці різних народів, а також слов'янська, яка була однією з панівних мов у Хозарській державі; користувались нею і самі хозари, і тюрки, і інші племена. Англійський історик Бюрі каже, що це була свого роду *lingua franca* — торговельна мова на тодішньому Сході”²⁾. Отже, можна припускати, що така мова не могла обйтися без письма, а тим письмом могла бути первісна глаголиця, та абетка, що нею написані церковні книги, які знайшов Кирил-Костянтин у м. Херсонесі.

Але в мое завдання не входить дослідження історії глаголиці. Як я зазначив вище, я хочу з'ясувати тільки малюнкове походження деяких глаголичних літер. Для цього я буду користуватися не тільки накресленнями та „малюнковою” інтерпретацією цих літер, а й збереженими для нас давніми їх назвами. Але щодо останніх, то мені доведеться не спускати з уваги того, що в цих назвах можливі не первісні лексичні значення та граматичні форми, а пізніші перетяmlення перших та зміни в других, пороблені з метою укласти речення з них для мнемонічних завдань — щоб легче було запам'ятати по-

¹⁾ Подаю за кн. І. Галусенка „Боротьба східніх слов'ян за вихід до Чорного моря”, Київ, 1966 р., ст. 43.

²⁾ „Історія України”, Нью-Йорк, 1949 р., ст. 24.

рядок літер в абетці. У деяких випадках мені допоможе й числове значення літер, яке допоможе з'ясувати походження т.зв. арабських цифр, що ними тепер европейці та й інші народи користуються. А ключем в етимологізаціях мені будуть дані з сучасних адигейських мов, особливо з кабардинсько-черкаської. З огляду на „вибірковість” моїх етимологій я не буду додержуватися абеткового порядку цих літер.

Передовсім з'ясую назву й зображення літери „буокы”, оскільки вона збігається із загальною назвою літер — з назвою „буква”. Досі етимологи вважали це слово, як і співзвучну з ним назву дерева „бук” запозикою з германських мов, не по даючи, проте, справжньої їх етимології. А тим часом це тільки спільна спадщина іndo-европейських мов від давнішого субстрату чи мови-основи, як на це вказує можливість адигейської етимологізації цих слів. Першим складником (не складом!) цих утворень було слобо „бэ”, „бы”, „бу” (це фонетичні варіянти того самого утворення),³⁾ що спочатку означало „виросле”, як про це свідчить наявність цього складника у словах із значенням процесу ступневого збільшування, як от ув адигейському „бэ-гын”, що значить „пухнути”, а в варіятах із заміною „б” на „п” — в „пЭ-н”, „пЫ-н” — вирощувати”. А що людина стала уживати ломак із дерева (що було теж продуктом такого процесу — ступневого зростання) як знаряддя буття, то цей складник набув ще й значення „би-ти”, як про це свідчить наявність його в цьому останньому слові, а дієприкметника від отих „пЭн”, „пЫн” — „пІа”, у слові „па-цати” (бити ногами); вони ж є в слові „бат” (батіг), „бич”, „патик”, „палиця” як у назвах знаряддя биття. Власне, звуки від ударів ломаками й стали для людської свідомості звуковими знаками — знаками і для дерева-ломаки, і для орудуванні ним (нею) та його вислідом, таким, як-от відбиток, слід ноги в піску (адигейське слово „пЭ” — відбиток, слід від ноги). Але звуки від ударів ломакою людина могла сприймати як „бах!”, „бух!”, „баф!” (адигейське), „пук!” (зах.-укр.) у значенні „стук!”, як про це свідчать укр. „бухати”, рос. „букатъ”, укр. „пукатъ”. А втім, наявні в цих звукосполучках кінцеві приголосні могли виникнути в них як другі складники і внаслідок приєднання до них слів із значенням „бити”, напр., „хэн”, що тепер в адигейських мовах значить „жати”, тобто „бити серпом”, чи „къун”, що в цих мовах тепер значить „побити” когось, „набити” мішок борош-

³⁾ Ці й інші адигейські слова, використані в цій статті, я беру з видання „Кабардинско-русский словарь”, Москва, 1957.

ном. У цьому останньому випадку (в приєднанні іншого слова до першого складника) від цих дієменинників відпадали інфінітивні наростики „н”, а залишені частини були дієприкметником або формою наказового способу і надавали цілому утворенню або значення „дерево, що ним можна бити” (так „бук” чи німецьке „Buche” стали назвами дерева, спочатку, може, взагалі, а потім там, де бук ріс, тільки цього останнього), або значення „вибите”, „викарбоване”, „витиснене”, як от зображення на глиняних цеглинках, витискувані „паличками”, у давніх шумерійців, асирійців тощо (так „буки” чи *Buch(e)*” стали назвами зображень, а відтак і літер взагалі) Як знаряддя оранки виникла від цих звуків назва плуга з кількома лемешами „бу-кер”, „пукарь” (нар. укр. вимова).

Літера „буки” в глаголиці була спочатку малюнком (отже, не означала „витиснене”) дерева або куща (лози? пор. англ. „bush” — кущ), як це видно в тих її накресленнях, де стовбур чи корінь міститься посередині (позема загнутість цього стовбура чи кореня означала корінь, що „стелиться” під ґрунтом). Кириличне „Б” — це перевернуте й спрошене глаголичне накреслення, без розуміння його малюнкового значення.

Назва глаголичної літери „глаголи” етимологічно пов’язана з назвою самої „глаголиці”, а також із старослов’янським словом „глагол”, що значить „слово”, „мова”, хоч для нас уже зв’язок між цими словами незрозумілий, бо ми не знаємо, що первісно означало накреслення цієї літери і чому всі літери називаються так, як тільки одна з них. У цьому можна бачити якусь аналогію із зв’язком назви „буква” взагалі і з назвою однієї букви „буокы”.

Розплутування цього вузла треба почати з перегляду етимології старослов’янського слова „глагол”, що не була й досі переконливо з’ясована. Узвичаєна серед етимологів думка, що це слово являє собою здвоєний корінь „gol-gol” нічого не пояснює, бо не каже, звідки, з якого природного джерела цей корінь (звучання) походить. Та й ніякого здвоєння кореня, як побачимо зараз, немає. В сучасних адигейських мовах є діеслово „гъэлъэн”, а це спонукальна форма діеслова „лъэн”, що значить „підстрибувати”, значення спонуки надає цій формі приrostok „гъэ”-, і коли відкинути від інфінітива його приrostok — „н”, то вийде або форма наказового способу, або дієприкметник: „гъэвэ” — „підстрибуй або „той, що підстрибує”. Якщо до цих форм додати слово „гъуэ”, що в отому кабардинсько-російському слівнику пояснено як „mekanja” (овець), то його можна розуміти і як крик, піднесений голос взагалі, в то-

му числі й людський, бо від нього утворено адигейське слово „гъуо”, що значить „окличник”, той, що вигукує наказ влади або що. Отже цілість „гъэльэгъуэ” значить або „голос, що піdstribyue”, або „піdstribyuйголос”.

(Докінчення в наступному числі)

ПРОБЛЕМИ КАТАЛОГІЗАЦІЇ УКРАЇНКИ Аndrій Турчин В КОНГРЕСОВІЙ БІБЛІОТЕЦІ

Без уваги на назву, Конгресова бібліотека є фактично національною бібліотекою ЗСА. Її схеми класифікації, предметні рубрики, та перш за все, друковані каталожні картки мають великий вплив на бібліотеки (а через них і на читачів) не лише у ЗСА, а й у багатьох країнах світу. Американські бібліотеки мають велике довір'я до Конгресової бібліотеки, вважають її авторитетом у каталогізації (особливо чужомовної літератури) та, з правила, не роблять жадних змін у каталожних картках, виготовлених цією бібліотекою. Саме тому на Конгресовій бібліотеці тяжить великий обов'язок уникати всякого роду помилок і, якщо вони трапляться, скоро їх справляти. Можна сказати, що, загально, Конгресова бібліотека свідома свого обов'язку установа, скоро справляє помилки, хоч їх спривлювання іноді вимагає багато труду й грошей.

Та бувають випадки, що Конгресова бібліотека не хоче переводити змін, хоч вони конечно потрібні. Як професійний бібліотекар, з довголітнім досвідом у каталогізації слов'янської літератури, я ще в січні 1960 р. радив Конгресовій бібліотеці поробити деякі зміни як у схемах каталогізації, так і в предметних рубриках. Хоч Річард С. Енджел, тоді шеф відділу предметизації запевняв мене у своєму листі, що мої поради „будуть цінними при ревізії схем”, фактично не зробив майже ніяких змін. Саме тому п'ять років, коли мали появитися нові правила каталогізації, я відвідав Конгресову бібліотеку й передав їм „Деякі замітки про каталогізацію Бібліотекою Конгресу слов'янських і східноєвропейських друків”. Дж. Кронін, тоді директор департаменту обробки (який не був присутній в часі моїх відвідин Бібліотеки Конгресу) зазначив, що працівники Б. К. присвятили багато уваги моїм завважам та рішили, що під цю пору Бібліотека Конгресу не

зможе перевести пропонованих мною змін з уваги на видатки, що з ними зв'язані. Хоч я й не погоджувався з директором Кроніном відносно видатків, все таки рішився шукати зв'язків із членами Конгресу, які могли б, евентуально, подбати про відповідні фонди й тим самим позбавити Бібліотеку Конгресу всякого оправдання у відмові переведення пропонованих мною змін. Після дискусії з конгресменом В. Бреєм у його домі в Мартінсвіл, Індіяна, я рішився вислати меморандум сенаторові з Північної Дакоти, Мілтонові Р. Янгові, членові Комітету апрапріяції. А тому, що я особисто не знав сенатора Янга, просив свого приятеля, д-ра Антона Жуковського, голову Відділу УКК на Північну Дакоту, щоб він передав мое меморандум сенаторові. Д-р Жуковський вислав йому мое письмо „Пекуча проблема змін” 17 березня 1967 р., долучивши до нього своє прохання в цій справі. Сенатор Янг вислав наші письма Л. Кв. Мамфордові, бібліотекареві Конгресу, її зажадав від нього звіту в цій справі.

В своїх листах я пропонував поправки, яких лише частина має безпосереднє відношення до україніки. Між іншим, я пригадував Бібліотеці Конгресу, що вона повинна дотримуватись правила, яке каже вживати назви місцевостей в мові даної країни (напр. Брно, а не Брюнн), хібащо назви в англ. мові вже давно вкорінилась (напр. Ворсов для Варшави). Я також пропонував призначити додаткові числа в класифікаційних схемах Бібліотеки Конгресу для льокальної історії новостворених чи відновлених держав Східної Європи, які не існували в часі опрацювання класифікаційних схем перед першою світовою війною. Не впровадивши конечних змін, Бібліотека Конгресу, напр., ще й тепер класифікує історію окремих польських земель та місцевостей, як історію провінції та міст Австрії, Німеччини й Росії, наче б то Польща ще й далі була поділена. Тут немає місця й потреби згадувати про всі поправки, які я пропонував. Я тут хочу коротко торкнутись лиш тих справ, на які я особливо натискав, та які мають безпосереднє відношення до нас, а саме, щоб Конгресова бібліотека не утотожнювала Росії ані з Русею, ані з Союзом Советських Соціалістичних Республік, та, якщо йде про СССР, не вживала назви „Росія” після назви місцевостей, що лежать поза межами РРФСР, а тільки назву республіки, в якій дана місцевість находитися, напр., Броди, Україна, а не Броди, Росія. Якщо йде про Русь, то я вказував, що проти утотожнювання Руси з Росією виступають не лише українці, які вважають Русь старою назвою України, але також росіяни в Советському Союзі та багато вче-

них у цілому світі. Це факт, що навіть в англійському перекладі книжки „Киевская Русь” Б. Грекова, виданому в Москві в 1959 р. вжито назви Kiev Rus, а не Kiev Russia, згідно з офіційною тезою, що Русь — це предки нинішніх росіян, українців та білорусів. Однаке Конгресова бібліотека давно прийняла була за правду твердження царського режиму давніх російських емігрантів, що українського народу немає і що Русь, це стара Росія. Коли ж створення української держави доказало, що український народ таки існує, Бібліотека Конгресу мусіла цей факт взяти до уваги та справити свої класифікаційні схеми, але ж вона у відношенні до назви Русь залишилась „більше російською, ніж самі росіяни”, дальнє утотожнюючи Русь із Росією, чого тепер уже не роблять навіть самі росіяни.

Як єдино справедливу розв’язку в каталогізації книжок, що відносяться до історії й культури складових частин Київської держави, я пропонував каталогувати як російське тільки те, що створили предки нинішніх росіян на російській території, а як українське — все те, що створили наші предки на нашій території, і як білоруське — те, що створили предки білорусинів на своїй території. Якщо йде про цілу Київську державу, то Конгресова бібліотека повинна каталогувати всі матеріали про неї або під гаслом Україна (бо Київ, столиця України, був центром Руси), або під гаслом Русь, яке треба було впровадити в ужиття, але не під гаслом Росія, бо предки сьогоднішніх росіян не були творцями, тільки споживачами культури давнього Києва, а відношення нинішньої Росії до Руси подібне до відношення Румунії й Італії до давнього Риму. Як схожість назв Румунії (Романія) й Риму (Рома) не дає Румунії тих самих прав до культури Риму, що їх має Італія, так і Росія не може мати тих самих претенсій до культури Руси, що їх має Україна, хоч назва Росія і походить від Руси. Впроваджуючи назву „Русь” в авторських заголовках та в предметних рубриках, Конгресова бібліотека фактично застосувала б не українську, а офіційну російську тезу про Русь. А все ж таки тоді Конгресова бібліотека не могла б мови Руси вважати староросійською мовою, тільки щонайбільше східнослов’янською мовою, для якої треба було б призначити окремі числа в класифікаційній схемі (напр., ПГ 461-464). Те саме відносилось б до літератури та інших ділянок.

Другим моїм головним закидом проти Конгресової бібліотеки було утотожнювання Союзу Советських Соціалістичних Республік з Росією. Я вказував, що утотожнювання СССР з

Росією, яка є лише одною із складових частин СССР, є не лише помилкою, але й образою для інших республік СССР. Проти такого утотожнювання виступає сам уряд СССР, який дипломатичною нотою 30 січня 1924 р. протестував проти цього. Союз Советських Соціалістичних Республік (в англійській мові), а не Росія, чи Росія (1923— СССР), є єдиною урядовою назвою Советського Союзу, прийнятою урядом ЗСА для географічних назв. Вживані назви „Росія” замість СССР в предметних рубриках, Бібліотека Конгресу часто доходить до абсурду. Наприклад, для економічної географії всіх советських республік, крім російської Г. Н. Черданцева, Бібліотека Конгресу в предметній рубриці подала: „Росія — економічні відносини — 1945 —”, хоч там про Росію не було взагалі мови. Подібне безглаздя, писав я Бібліотеці Конгресу, можна побачити на каталожній картці Бібліотеки для книжки Чістякова про відносини між советськими республіками до створення СССР. Як предметні рубрики там подано: 1. Меншини — Росія. 2. Росія — Історія — 1917-, наче б то всі республіки творили Росію, а їх народи були меншинами Росії.

Якщо йде про авторський заголовок, то К. Б. вживав „Росія” (1923—СССР) замість СССР. Треба ствердити, що коли десь тільки постане якась нова держава, Бібліотека Конгресу вводить для неї її назву (англійською мовою). Бібліотека Конгресу вживав Югославія, а не Сербія, Чехословацька Республіка, а не Чехія, З'єдинена Арабська Республіка, а не Єгипет. Чому ж тоді мусить бути Росія, а не СССР? Очевидно, Бібліотека Конгресова вже давно впровадила б назву СССР у свої каталоги, якби уряд хоч однієї з радянських республік звернувся в цій справі до неї. Та цього не могло трапитись без дозволу Москви.

У своєму звіті до сенатора Янга з 17 квітня 1967 р., конгресовий бібліотекар писав, що КБ вживав назву „Україна” як предметну рубрику для всіх матеріалів, що відносяться до України, без огляду на її назву та добу її історії. На доказ цього д-р Л. Кв. Мамфорд подав чотири праці, для яких каталожні карти мають Україну як предметну рубрику, а саме: М. Чубатого „Княжа Русь-Україна та виникнення трьох східнослов'янських націй”; М. Грушевського „Киевская Русь” та А. С. Клеванова „История Юго-Западной Руси” й „Лѣтописний разсказ событий Киевской, Волынской и Галицкой Руси”. Щодо останніх двох книжок, то хтось із працівників зробив бібліотеці погану прислугу, бо подав приклади, які заперечували його твердження. Хоч картки і мають предметні рубрики „Ук-

раїна — Історія”, то перші предметні рубрики все таки „Росія — Історія — До 1533”, що означає, що ці книжки заклясифіковані під історією Росії, а не України, проти чого я якраз виступав.

Якщо йде про назви місцевостей Советського Союзу, то бібліотекар признав, що дотеперішня практика додавати називу Росії була помилковою та що вже видано запорядок вживати назви республіки, в якій дана місцевість находитися. Такий обіжник справді появився в КБ й назви республік почали появлятися на каталожних картках КБ. Отже варто було робити старання про зміну хоча б тільки для цього успіху.

Щодо вживання назви Росії замість СССР, то д-р Мамфорд навів кілька аргументів, які, на його думку, вповні оправдують практику Конгресової бібліотеки. Для загалу американців, писав він, Росія й СССР одне й те саме. (У своїй відповіді я зазначив, що до цього погляду великою мірою причинилася сама КБ та її картки). Роблячи зміну, на думку д-ра Мамфорда, треба було б справляти понад чверть мільйона карток, а цього КБ не може зробити й проти цього були б інші бібліотеки, які користуються картками КБ, бо вони також мусили б ці зміни переводити. В другому листі бібліотекар вже признав, що назва СССР в предметних рубриках була б більш правильною, ніж Росія, але економічні мотиви не дозволяють на зміну, яка і не дуже потрібна, бо ж упродовж кількох десятиліть не було ніякого протесту проти цієї критики КБ і її схвалили різні товариства бібліотекарів. Все ж таки мій другий лист до сенатора Янга мав новий успіх. Конгресовий бібліотекар признав, що літературу київської доби треба перекласифікувати, тобто вилучити її з російської літератури. Однаке д-р Мамфорд заплутався в термінології, вважаючи цю літературу за пам'ятник „староросійської літературної мови, спільної східнім слов'янам”.

Про зусилля перевести зміни в каталогізації Конгресової бібліотеки я повідомив м-р-а Василя Веригу, працівника бібліотеки Торонтського університету, який виступав у цій справі на конференції славістів Канади, і реферат, який я теж вислав сенаторові Янгові. Потреба змін у каталогізації слов'янських і східнослов'янських матеріалів Бібліотекою Конгресу була темою наших доповідей на конференції Американської асоціації для поширення слов'янських студій у Денвері в 1971 р. Треба сподіватися, що спільними силами бібліотекарів і професорів та їх професійних товариств удастся остаточно перевести конечно потрібні зміни в Конгресовій бібліотеці.

РЕЦЕНЗІЇ Й ОГЛЯДИ

Яр Славутич

Українські науковці в чужомовному літературознавстві

(*Proceedings of the Comparative Literature Symposium, vol. I-V. Edited by Wolodymyr T. Zyla, et al. Inter-Departmental Committee on Comparative Literature, Texas Tech University, 1968-1972.*)

До чужомовних наукових видань у теперішніх обставинах діставатися не легко. Існує ще багато старомодних поглядів на україніку, наявна також немала „компетиція”. Автор цих рядків, надрукувавши понад 20 статей в англомовних наукових журналах чи збірниках, знає із власного досвіту, як упереджено ставляться чужинці, за небагатма винятками, до трактування нашої мови й літератури. Лише протягом останніх 15-20 років ці ділянки здобули право, в очах чужинецьких учених, на певну самостійність.

Тому нечисленним нашим науковцям, які спромоглися пробити товсту кригу упередження, належить неабияка подяка. Серед неповного десятка діяльних українських науковців, чиї імена з'являються в чужомовній науковій пресі, одне з заслужених місць належить д-рові В. Жилі, професорові Техаського університету в Лабоку. Протягом короткого часу він надрукував добрий десяток англомовних статей і багато рецензій, зокрема в „Букс аброрд”, на українські книги. Завдяки своїй невичерпній енергії й пошані серед науковців, д-р В. Жила став головним редактором наукового річника з порівняльної літератури.

П'ять томів (блізько 200 ст. кожен) за редакцією д-ра В. Жили — це

значний вклад у порівняльну літературу на американському континенті. Перший том цього видання був ще загальний, без тематичного обличчя, але всі наступні мають уже добре продуману, зосереджену тематику: Джеймс Джойс (ІІ), від сюрреалізму до абсурду в літературі (ІІІ), Франц Кафка (ІV), національна американська проза (V). Тепер друкується шостий том, присвячений В. Фолкнерові, чий однотомник, до речі, надруковано тодік у Києві.

Українська тематика з'явилася в цінному виданні за редакцією д-ра В. Жили не відразу. Правдо-подібно й тут обставини вимагали плянового зосередження. Д-р Роман Струць із Келгарського університету у своїй статті (том IV, ст. 135-153) порівняв М. Гоголя з Ф. Кафкою, наголошуючи подібні явища готеску. Ясна річ, автор дивиться на Гоголя як на письменника з яскраво виявленими „українськими особливостями” (ст. 140). У бібліографії наведено також публікації українських дослідників.

У п'ятому томі вміщено статтю „Е. Гемінгвеї в українській літературі” вищепідписаного. На прикладі перекладів оповідань і повістей та віршів українських поетів, що присвячені американському письменникові а також багатьох статей і київської монографії Т. Денисової (1972) про нього, обговорено велику популярність Гемінгвея в Україні. Твори цього американця стали б ще більш популярними, якби не було кремлівських обмежень у перекладі їх українською мовою. Ніби реакцією на цей закид, зроблену у січні 1972 р. на підставі однієї згадки у „Всесвіті”, з'явилось нещодавно в советській пресі пові-

домлення, що цього року вийде у світ нове видання творів Гемінгвея, до якого буде включена також по-вість „Старий і море” (досі цензурні держиморди вважали, що її не треба було видавати українською мовою — з мотивів економії, — бо цей твір, мовляв, уже з'явився у російському перекладі!).

Українознавча праця д-ра в Жили в Тексасському університеті не вичерпується редактуванням рецензованого видання. Він є співредактором першого тому „Дада сюрреалізм” (1971). У свої виклади з порівняльної літератури запроваджує він українську тематику, таким чином знайомлячи, хоч і в обмежених можливостях, американських студентів із нашою літературою. Д-р В. Жила часто виступає з доповідями на міжнародних конгресах науковців — переважно на літературні й мовознавчі теми.

(Уклавсь у норму,
приписану форму, —
не більш як дві сторінки!
Для Романенчукової оцінки!!!)
Яр Сл.

Д. Б. Чопик

Поетизовані проза

Р. Володимир. Простір і воля. Нариси з мандрівок. Оріджінал Воркс, Лондон-Гейз, 1972.

Читацька публіка вже, без сумніву, познайомилася з поетичною творчістю Р. Володимира (Романа В. Кухара). Від 1951 р. він уже вспів видати сім поетичних збірок. Критика прийняла їх прихильно.

Дух і головні риси поетичної творчості Р. Володимира незнінною ниткою тягнуться і в його першій добірці коротких прозових творів, зібраних під заголовком „Простір і воля”. А навіть більше, поезія опановує і прозу цього твору; вона робить її ритмічною, музикальною.

Образи в ній накидані ясно, без зайвого пояснення. Всюди воло-діє чуття.

Повищі твердження легко доказати. Це не тільки варто зробити, але й цікаво, хоч би кількома прикладами.

Ритміка прози Володимира ясно виходить на яву при його вживанні коротких дієслівних форм у третій особі однини теперішнього часу. Автор вживає скороченої форми вганя та наклика, замість вганяє та накликає. Так коротше! Цим приспішується темпо розповіді. А розповідь його — музикальна, звукоподібна. Приклад може її найкраще виявити: „...піде вниз крига... ручаями на стрічу наречений розілеться. „...лісовий струмінь по стрімких узбіччях... розливається на пестро закосичене пониззя.” — Чи ж нечуєте з цих слів, як чиркає об себе щерех, як дзюрчить і шумить весняний річковий струм?

У прозі Володимира все, як струм. Все живе, міняється, пестрить. Образ замінює образ. Все пов’язане цілево. — Ось ще зима,... „оселя в білу дрімоту затулюється, ...Довжаться пращурам дні... весни водно надіються.” Аж гульк! — „Уздовж і вшир, по гаях, дібровах, оболонях, роздзвонюють пташині співи волі й вічного творіння...”. Там тільки що „червоно сходило сонце, а як на верх вибирався, червоно ось уже й заходить...” Мить, і зміна!

Та хоч це й була хвилина вічності, Володимир досяг висоти. Звідти він успів багато побачити: успів розглянути побіч Парсіфalia нашого славетного співця „Слова о полку Ігоревім”, а побіч американського полководця Кастера (зухвалість якого привела до повної заглadi його війська), більш удалого полководця Ігоря Сіверського та бої під Крутами, Бродами...; при зустрічі з індійцем автор розказав „нащадкові славетного племени а-

пачів про долю нашого народу...” — в долинах приток Міссурі він віднайшов білих карпатських круків, тих „що ні російського молока з матерніх грудей не сасали, ані того ‘язика’ з роду-віку нечували”, але яких у пропам’ятній книжці в Небрасці вписали: „богемці, сляєні, росіянини(?)...”; — відвідав він також „ОКРАЄЦЬ БАТЬКІВЩИНИ”, де „навіть і тут же, на духм’яній знайомим евшаном, рідній землі, нашого говору чомусь не вчуєш”, бо ось вам тут і графіти пишуть — „Українци, вон з Прещова!”, а їм, українцям, „від нікого помочі сподіватись”... Он як пише Володимир у просторі на волі?

Зміст добірки „Простір та воля” різноманітний. Це описи мандрівника, не зв’язані часом і простором. У дев’ятьох нарисах показано різні зацікавлення автора, вдумливого скитальця, який мандрує поза межами своєї батьківщини: в Німеччині, Англії, на Пряшівщині та в Америці. Читачеві особливо цікаво буде прочитати нарис „Над Попрадом минає літо”. Там автор описує особисті спостереження із суспільного життя „на рідних землях Пряшівщини, з періоду оновленої культурно-громадської дії під час відлиги” в 1968 році. Друга половина добірки подає описи могутніх проявів природи на американському Заході. В одному з останніх нарисів книжки автор кидає промінь світла на незвичайно цікаві будні українського професора „за умов складного, проте активного еміграційного побуту”. Кінцевий же нарис: „Простір і воля” — це підлаврова пісня, присвячена світлій пам’яті Алли Горської і Друзів.

Вітаємо перші прозові праці Володимира й бажаємо успіху в його дальшій творчій діяльності. Знаємо, що в автора вже є готова збірка драматичних творів. Хай же він дозволить їм побачити світло дня,

бо з такими великими успіхами, якими увінчалася п’еса „За сестрою”, поставлена дітьми чікаґської парохії св. Володимира і Ольги, може прийти оживлення й нашої театральної діяльності, а з нею й попит на нові п’еси. Володимир їх вже має. Щасти Боже з їхньою появою!

Д. М. Штогрин

Roman V. Kuchar, Poetry in Translations (transl. into- and from Ukrainian). Louvain-Hays, Published by "Original Works", co, 1970, 89 р.

Треба признати, що Роман Кухар (Р. Володимир) належить сьогодні до найбільш продуктивних авторів — українських літературних діячів у вільному світі. Рецензована збірка „Поезія в перекладах” — сьома збірка його творів. Однаке на відміну від попередніх збірок, ця показує автора не лише як поета, але й як перекладача із світової літератури.

Збірка включає 64 вірші, з них 38 — переклади українською мовою з чужих мов — латинської, англійської, німецької, старофранцузької, а також з усіх слов'янських мов. А крім того, в збірці є й 26 власних віршів цього поета в його таки перекладі 8-ма чужими мовами. Це показує Романа Кухара не тільки здібним поетом, але й рідкісним знавцем багатьох чужих мов, і то знавцем, що вміє вглиблюватися в тонкоці поетичного слова чужих поетів. Це видно в першій і другій частинах збірки, а в третій частині поет виявляє свій талант у перекладі власних поезій чужими мовами. Можна б збірку уважати своєрідною антологією державницької і героїчної ідеї, висловленої поетичною мовою. Ця ідея проходить червоною ниткою через усю збірку, впорядник якої однаке не придержується „устійнених” антологічних зasad, тільки вибирає з світот-

вої літератури визначні твори, які мають визнану мистецьку цінність, як оди Горація, розділи „Пісні про Ролянда”, болгарські епічні пісні, поезії П. Б. Шеллі, уривки з „Предків” Міцкевича, поеми „Якщо” Кіплінга, „Пророцтво” М. Лермонтова, вибрані поезії М. Богдановича, деякі балади Дж. Сосера, сонети Д. Сантаяна та ін.

Якби проаналізувати манеру й стиль цих перекладів, порівнюючи їх з оригіналами, і застановитись над їх літературною формою і ще порівняти деякі переклади з давнішими, як, напр., із Щуратовим перекладом старофранцузького епосу „Пісня про Ролянда”, а чи з перекладами Горацієвих од Зерова, то можна бачити велику різницю не лише в формі обидвох перекладів, але й у переданні їх змісту. Наприклад, у Кухара цей розділ має заголовок „Порада звироднілим римлянам”, а в Зерова „До римлян”. В Кухара друга строфа цього розділу звучить так:

Одним богам корись і світом
володій!
Із ними починай, то й буде успіх
дій.

Боги в занедбанні; недолею
Карають болісно Італію.

А в Зерова:

Богам корились ми, і нам корився
світ,
Від них початок наш, і з ним ми
йдім до краю, —
Не то — грозою чорних бід

На божество зневажене карає.
Це так тільки для прикладу, бо
сугто літературна аналіза належить
до спеціальної студії, для якої ця
збірка дає багатющий матеріал.

Третя частина збірки містить 26 поезій самого автора в перекладах німецькою, французькою, англійською, польською, російською, сербською, еспанською й мадярською мовами. Дванадцять з них, це пе-

реклади самого автора, головно польською, російською, а частинно німецькою й англійською мовами. Знаменним у цих перекладах є те, що в них виявляється не тільки філософська концепція світу автора, але й його національний світогляд.

Деякі поезії Кухара переклали чужоземні поети й літератори, між ними й д-р Матея Матеїч, сербський поет, професор Огайського університету, який написав передмову до збірки, влучно характеризуючи творчість нашого поета.

Збірку „Поезія в перекладах” слід уважати помітним вкладом в українську літературу.

О. Керч

Юрій Борець. У вирі боротьби. Повість нашої доби. Вид-во ЦУСУМ, Брюкселя, 1971, 319 ст.

Колишній упіст, а тепер емігрант не жалував труду, часу і грошей, щоб утривалити переживання українського повстанця, який брав активну участь у багатьох боях з ворогами нашої батьківщини і важкі пережив роки партизанської війни.

Юрій Борець, як годиться воїнові, не прикрашує своїх воєнних спогадів літературними гіперболями та вигадками, а тримається хронологічного порядку й описує події день за днем, рік за роком і таким способом записує моменти боротьби, наступів, невдач, будування бункрів, шпиталів, переформування армії, а дійшовши до рейду на Захід, створив воєнну епопею, яка проходила на так званому Закерзонні. Факти, події, описані в книжці Юрія Борца відомі читачеві зі спогадів інших повстанців, особливо з двох книжок: „Зимою в бункрі” і „Спогадів Чотового Острівверха” та матеріалів, друкованих в журналі „До зброї”. Всі ці

праці насвітлюють майже ті самі часи та події, ті ж місцевості — села та міста, відомих уже командирів, бої тих же частин УПА тощо. А все таки кожний учасник тих славних боїв писав інакше і додає щось, чого інший не пам'ятав, і, головне, додає власні переживання та рефлексії. Тому книжка кожного мемуариста, в тому випадку і Юрія Борця незвичайно цікавий причинок до історії славетної боротьби України з окупантами в роках другої світової війни, що вже удостоїлась своїх істориків, як Микола Лебідь, Петро Мірчук, Юрій Тис-Крохмалюк та Лев Шанковський.

Але історична праця, хоч яка вартісна й потрібна, не може віддати того підсоння, тієї динаміки, героїзму змагу поневолених за волю, як може зробити талановитий автор, що має фактичний матеріал.

Книжка Юрія Борця, поруч згаданих мемуарів Степана Хріна та Чотового Островерха — це хроніка, яка знайде серед читачів талановитих письменників, що скористаються з живої крові, якою пульсують спогади, живим, наче тільки відбутими баталіями, знаменито описаним побутом, розмовами, які відносять до тих часів, а не анахронічними видумками. Навіть інвокативні пасуси сьогоднішнього емігранта на тему еміграції чи політики не зменшують автентичності і кліматичної вартості. В цьому відношенні скромна хроніка повстанця Чумака, який ріс і боровся в оточенні відомих командирів, лікарів, санітарів, не тільки зацікавить сьогоднішнього читача, що ще пам'ятає ті часи, але стане матеріалом для письменника, а той силою свого таланту зрівноважить своїм талантом велич теми.

Для такого літературного твору, на який чекає сучасна читацька публіка, книжка „В вирі бо-

ротьби” совісного автора, Борця, матиме не лише документальну вартість. Вона підсуне вникливому письменникові готові образи, характеристики незабутніх героїчних учасників і яскраві картини вояцького побуту.

Поруч тих суті мемуарних вартостей ця повість нашої доби має й гарну форму, цікаво побудовану композицію і головне — щирість, теплоту і гарячий, не гаснучий патріотизм та щирій вояцький гумор.

Михайло Савка,
Михайло Косів,

Стежками стародруків

Видавництво „Мистецтво” 1971 року випустило в світ каталог стародруків XVI—XVIII ст., які зберігаються в Києво-Печерському державному історично-культурному заповіднику. Таке бібліографічне видання потрібне не лише спеціалістам, які займаються історією української культури, зокрема книгодрукуванням, а й поліграфістам, художникам, студентам історичних та філологічних факультетів, усім шанувальникам старовини.

Зовні книжка справляє гарне враження. Однаке цього не скажеш про науковий опис стародруків. Тут багато помилок і неточностей.

Українське книгодрукування XVI—XVIII ст. ще мало вивчене. На жаль, упорядник і автор тексту „Каталога” М. Кубанська-Попова нічого не говорять про новітні пошуки початків книгодрукування на Україні. Вказано, що друкарня в Острозі працювала від 1680 до 1686 року. Насправді ж вона діяла в 1580—1612 роках. Унівська друкарня існувала не від 1647 до 1660 р., як зазначено в „Передньому слові”, а до середини XVIII ст. і випустила не 34 видання, а 50. Хибні відомості подано й за друкарні Києво-Печерської Лаври, Почаєва, Львівської

братської... Говориться чомусь за дві друкарні у Львові, хоч насправді відомо лише за одну — Ставропігійського братства.

Довільно характеризуються стародрукі. На сторінці 19-ї читаемо, що на звороті останнього аркуша львівського „Апостола” вміщено видавничу марку — герб Івана Федорова разом з гербом міста Львова та підписом: „Друкарь москвич (москвитянин)”. Де взяла авторка цей підпис, важко сказати. Перед нами оригінал львівського „Апостола” Івана Федорова від 1574 р., який зберігається у фондах Львівської бібліотеки АН УРСР (відділ стародруків, інвентарний №54010). На звороті останнього аркуша під загальною гравюрою читаемо „Іоанъ Федоровичъ друкарь москвитинъ”.

Хоч текст Києво-Печерського каталога рясніє помилками й неточностями, на які необхідно зважити кожному, хто користуватиметься книжкою, сам задум такого видання заслуговує схвалення. Не скласти ціни щедро поданим ілюстраціям. Тут справжнє царство мистецтва й краси, що іх віками творили наші предки. Репродукуються художні заставки, кінцівки, сюжетні гравюри, зразки художніх управ тощо. Читачеві відкривається велике багатство українського мистецтва XVI—XVIII ст., в якому чітко виступають елементи народної творчості. (З „Літературної України”)

Д. Б. Чопик

М. Ю. Малиновська. Олеся Гончар. ВХЛ „Дніпро”, Київ, 1971, 124 ст.

М. Малиновська написала цей біографічно - мистецький розгляд творчості Олеся Гончара з метою відзначити його 50-ліття з дня народження й 30-ліття його літературної праці. Ювілят вперше почав друкувати свої твори вже в

1938 р., випустивши дві новели „Черешні в цвіту” та „Іван Мостовий”. До 1968 р. (авторка включає, з деякими пропусками, ї 1970 р.) з-під пера письменника вийшло понад 15 новель, поезії (писані переважно під час війни), декілька збірок оповідань і вісім повістей. Новаторський підхід до тематики й надзвичайна продуктивність письменника висунули його в перші ряди українських письменників, які й вибрали його в 1959 році головою СПУ. Сьогодні О. Гончар славиться, як провідний український повістяр, хоч після „Собору” його зірка затмирилась у Сов. Союзі. Його повісті такі: „Пралороносці” (1946), „Земля гуде” (1947), „Таврія” (1952), „Перекоп” (1957), „Людина і зброя” (1959), „Тронка”. (1962), „Собор” (1968), що ні словом не згаданий у книжці Малиновської, і „Циклон” (1970 р.).

Малиновська вказує в характеристиці повістей Гончара на його зв'язок із славними попередниками в українській літературі. У нього відчутний вплив прози Нечуя-Левицького й Коцюбинського, посяги психологічності Кобилянської та ляконічності Стефаника. У противагу Роже Гароді й Франца Кафки, що пішли у фантастику снів, Гончар у своїй творчості вибрав шлях Гоголевого „Тараса Бульби”, Толстоїської „Війни і мир”, Шолоховського „Тихого Дону” й незабутнього „Слов про Ігорів похід”. Як і в тих творах, Олеся Гончара вабить передусім „героїка, епічний розмах боротьби народу проти завойовників, високий злет людського духу”. (ст. 27).

На початку своєї повістярської творчості письменник говорив, що треба відкидати „дріг'язкових людей”, хоч вони нерідко трапляються в повсякденному житті, з центру подій. Це критикам подобалося. Автор однак цього становища дов-

го не придержувався, бо скоро побачив, що забагато „людців” гомоніло голосом героїв у сталінській дійсності. Про це він мовчали не міг і як у царській Росії Гоголь видвигнув Чічікова, так і в советській дійсності Гончар видвигнув Павлушенка („Людина і зброя”) й Володьку Лободу („Собор”). Ці „людці” Гончара — це бюрократи, які, випадково добившись до влади, „засідають по президіях з виглядом втомленого боями ветерана”. (Павлушенко), прикриваються (як Лобода) „пустими казенними усмішками, що з'являються автоматично, разом з обіцянками, що іх дають тобі, хоча й не збираються іх ніколи виконувати”. М. Малиновська не відважується навіть слово згадати про Лободу в „Соборі”, хоч, правдоподібно, Гончар сам підготовляв цей твір і таки видав його у своє 50-ліття. Щоб надолужити свою мовчанку про „Собор”, Малиновська додає аналізу „Циклону”, що з'явився в 1970 р. В повному незрозумінню такої мовчанки, можемо тільки запитати, що це за суспільство, що вириває з пам'яті й ставить поза рамки свідомості наочних свідків такі твори, на які преса ще регулярно кидає осуди та засуди?

Малиновська розглядає творчість Олеся Гончара популярно. Вона добре відзначає самобутність його майстерності й багатство творчої лабораторії, але для нас її книжка може мати вартість і тому, що вона показує скрайній вид полоскання мозків у підсоветській Україні.

A. Власенко-Бойцун Співець жорстокої епохи

Богдан Бора. Твердь і ніжність; вибрані поезії. Українська видавниця спілка, Лондон, 1972, 287 ст.

Третя збірка поезій Богдана Бори

„Твердь і ніжність” складається з трьох частин та охоплює його двадцятирічну поетичну творчість (1947-67). Перша частина цієї збірки, „Моя доба”, дає поетичний огляд нашої жорсткої доби в історичному аспекті. Багато віршів присвятив автор історичним подіям—„Нашестя”, „Крутянці”, „Базар”, „В річницю Бродів”, або історичним постаттям—Петлюрі — „Сім куль”, Коновалецеві — „Безсмертний лицар”, героям Кінгіру — „500”, „О. Ольжич”, „М. Хвильовий”, „Мазепа” та іншим.

Нашу епоху сприймає поет як відвічне змагання двох елементів — добра і зла, а боротьбу ведуть люди, що й є знаряддям цих двох сил. Бажаючи вплинути на читача, поет дає яскравий контраст двох родів людей:

На світі дві людини:
Висока і низька.
Одна з орлів родини,
А друга — червяка.

Одна летить до неба,
А друга в чорну твани,
Одній блакиту треба,
А другій — людських ран”.

(ст. 19)

Серед тієї безконечної боротьби поет бачить свою батьківщину „мою Богоматір під хрестом”, тоді, коли ворог „жбурляє чесних і хоробріх” її синів „у божевільні, в тюрми і в гроби”. (ст. 27)

Друга частина „Голубі далі” — це лірика елегійного характеру, в якій поет з великою тугою змальовує красу втраченої батьківщини.

Третя частина „Любов і гнів” — це переважно сонети, викінчені формою і глибокі змістом. Поручemoційних сонетів на рідну тематику, знаходимо тут і скептичні сонети на різні актуальні теми.

В сонетах на рідні теми поет ви-

являє свою любов до батьківщини, відданість і ніжність, або вибухає гнівом, коли згадує ворога.

Поезію Бори характеризує гостра мова, влучні порівняння, антитези, метонімії. Його вірші вольові, бойові, патріотичні і добре для рецитації, тим більше, що вони й милозвучні.

Ст. Радіон

Повість про національне пробудження Галичини

Ярослава Острук. Те, що роз'єднує; повість. В-во Ю. Середяка, Бу. Айрес, 1969, 258 ст.

Повість починається малюнком життя-буття збанкrotованого польського шляхтича Константина Граб'янського, що продав жидам свій маєток Тустановичі, зараз по знененні панщини в Галичині, через брак дармової сили рабів. Граб'янський був польським шовіністом і так виховав свою доночку Клементину. Вона закохалася в українця, студента теології (Юліяна Яросевича), який проти волі її і своїх батьків одружився з нею, висвятився й пішов на парафію священикувати. Життя його було важке. Попадя виховувала дітей в польському дусі, тому родина атмосфера священика ставала щораз більше нестерпною. Життєві турботи й нещасливе родинне життя довели до захворіння о. Яросевича, а потім і до смерті.

Попадя Клементина Яросевич вернулася на будування до свого батька. Обидві доночки вона виховувала в польському дусі. Одну видала заміж за багатого поляка, а друга не схотіла виходити заміж за поляка. В неї пробудився зов батькової крові і вона хотіла вийти заміж за українця. Вона познайомилася з сином священика, Ростиславом Рогожинським, з парафії, де її батько був настоятелем. Потім

вона проти волі матері вийшла за нього заміж. На такому ланцюзі конфліктів мішаних подружж побудована вся повість Ярослави Острук.

Вся нитка родинних конфліктів відбувається на тлі загальних національних конфліктів між поляками й українцями в наслідок пробудження національної свідомості в українців Галичини в австро-угорській монархії. Гостра міжнаціональна боротьба виявляється убизством українського студента Адама Коцка і польського намісника Галичини.

Вибухає 1-ша світова війна й боротьба за українську державу. Майже всі герої повісти гинуть, одні на війні, інші в полоні. Лишається живим син Галі Рогожинської, який потрапив у табір полонених в Польщі. І кінчається повість тим, що Галя Рогожинська звертається до своєї матері польки, щоб помогла їй вирвати з полону сина.

Отакими вічно живими конфліктами з мішаними національно теренів заповнена повість „Те, що нас роз'єднує“ Ярослави Острук. Читач переживає все те до глибини душі. Повість переносить нас думками до тих хвилюючих лодій під час національного відродження Галичини, яке буйно виявилось у визвольних змаганнях в 1917-1923 рр. А події з життя-буття свого народу та його історії, якщо добре змальовані, завжди будуть хвилювати читача.

Мова авторки густо переплетена словами, а навіть і будовою речень з галицького діалекту. Добре роблять автори, що вводять в мову своїх творів слова з діалектів — тим збагачують мову.

(На жаль, авторка книжки вже цієї рецензії не прочитає, вона упокоїлась 5. квітня 1973. Вічна її пам'ять!)

B. Р.

Василь Лев. Сто років праці для науки й нації. Коротка історія Наукового Товариства ім. Шевченка. Вид. НТШ в ЗСА, Н.Й., 1972, 55 ст.

У звязку з надходящим століттям Наукового Товариства ім. Шевченка, яке готується відзначувати в листопаді цього року свій ювілей, проф. Василь Лев, який є головою Бібліологічної комісії Філософічної секції НТШ, написав коротеньку історію цього Товариства, в якій коротко, але ядерно інформує про постання, розвиток, наукову й видавничу діяльність, про різні інституції НТШ, як видавництво, бібліотека, книгарня, друкарня, палітурня, музей тощо.

Хоч ми, здавалося б, знаємо дуже добре цю установу, то все таки знаємо про неї небагато і в книжці знаходимо відомості, які сприймаємо навіть з певним здивуванням, як ось факт, що Товариство мало в своїх початках таких добродій-жертводавців, як Василь Семиренко і Павло Пелехин, обидва із Сх. України, які зложили на потреби Товариства по сто тисяч карбованців чи рублів, Євген Чикаленко понад 63 тисячі, Теофіл Дембицький з Коломиї понад 184 тисячі золотих польських і 400 моргів землі з будинками, не згадуючи багатьох дрібніших жертводавців, що записували на Товариство свої реальності і грошові депозити.

Найкращу добу в своєму 100-літньому існуванні Товариство пережило за головства М. Грушевського, який був головою майже 20 років, від 1894 до 1913 року. За його головства Товариство розвинуло найбільшу наукову діяльність і найміцніше стояло фінансово. В тому часі Товариство придало великий будинок, друкарню з палітурнею, видавництво й бібліотеку, яка в 1912 р. мала вже 65 і пів ти-

сячі томів. До 1939 р. б-ка зросла вп'ятеро і напередодні 2-ої світової війни мала вже ок 300 тисяч томів. Також велику видавничу діяльність розвинуло Товариство, організуючи різні видання, як Етнографічний збірник, „Часопис правничий й економічний”, „Джерела до історії України-Руси”, „Пам’ятки української мови й літератури”, „Матеріали до українсько-руської етнології”, Українсько-русська бібліотека, „Руська історична бібліотека”, різні збірники тощо.

Далі автор подає цікаві відомості про бібліотеку, музеї, книгарню, друкарню і про звязки з іншими українськими й чужими установами, в тому згадує і чужинних учених, що були дійсними членами НТШ, між ними Альберта Айнштайна.

В дальших статтях автор говорить про воєнні часи, формальну ліквідацію НТШ большевиками й відновлення на еміграції, а продовження чи континуацію символізував перевибраний на голову професор І. Раковський, що, таким чином, був головою від 1935 до 1949 р.

Сьогодні існують у вільному світі чотири НТШ, об’єднані Головною Радою НТШ, яку творять голови всіх чотирьох НТШ. Про це автор розказує на 26 і дальших сторінках і показує цікавий розвиток тієї наукової установи на чужих землях.

A. Бойцун

„Північне сяйво”—альманах 1971. Редакція Яра Славутича. В-во „Славута”, Едмонтон. 208 ст.

Альманах „Північне сяйво” вражає гарною формою і дбайливою редакцією. Різиться від подібних альманахів відсутністю реклами і партійних чи релігійних обмежень. Характер його радше регіональний. П’яте число цього журналу присвячене столітнім роковинам Лесі Ук-

райнки і вміщає багато матеріалів про неї. На першій сторінці — світлина пам'ятника поетеси в Клівленді, на п'ятій — дві пісні про Лесю Українку Миколи Щербака та Леоніда Полтави, на шостій — проклямація мера Вінніпегу, Степана Дзюби, з приводу століття. Вичерпний есей про творчість Лесі Українки „Вірна правді і красі” написав Ігор Качуровський; далі — стаття Степана Чорнія „Мотиви патріотизму” і Петра Одарченка „Нове про Лесю Українку” — кожна з них вносить дещо нового й особливого про улюблену поетесу.

Велику частину альманаха зайняв (111 сторінок) недрукований дося роман Володимира Винниченка „Поклади золота”, написаний в 1926 р. Поруч роману, цікаве оповідання „Між двома горами”, що заторкує проблему мішаних подруж у Канаді, і подорожні нариси Ореста Буйняка про подорож до Черчіла, далекого північного порту в Гудсонській затоці.

Решту альманаха займають поетичні твори відомих і менш відомих поетів та „Огляд українських видань у Канаді”, що з'явилися протягом 60-их років, Яра Славутича. Приємно довідатись, що народжене в Канаді друге і трете покоління українців цікавиться українською літературою й старається причинитись до її розвитку в Канаді. Для прикладу наведу вірші Д. Могилянки, народні пісні, що висловлюють щиру любов до землі батьків або заціплену батьками українську народну філософію:

„В Канаді я родилася,
В Канаді зростала,
Тебе любить, рідний краю,
Я не перестала, — ”

або:

„Є такі, що завжди вміють
Із нас користати,
А як вам потрібна поміч,
Не хочуть вас знати”.

Хоч ці віршики простенькі, але скільки в них народної стихії, українського гумору й характеру! І саме цим вони цінні й мілі.

Д. Б. Чопик

П. П. Толочко. Нашадки Мономаха. Вид. „Наукова думка”, Київ, 1972, 120 ст.

П. П. Толочко, поважний український підсівітський історик (типу Брайчевського), присвячує свою книжку проблемі єдності Київської Руси, як держави. Його особливо цікавить питання (над яким, до речі, ведеться дискусія вже близько 200 років), коли Київська Русь перестала існувати, як едина політична одиниця. Він не вперше забирає голос у справі єдності Київської Руси. На цю тему він ще в 1966 р. написав статтю „Політичне становище Києва в період феодальної роздробленості” („Український історичний журнал”, 10/1966/63-72). В тій книжці він подає нові голоси з-поміж українських підсівітських істориків, як археолог Довженок та автори „Історії Києва”, які, йдучи слідами В. Ключевського, М. Костомарова й С. Соловьова, вважають, всупереч поглядам російських дослідників, як Греков, Рибаков та дореволюційний М. М. Карамзін, що єдність Київської Руси тривала до половини XIII ст. Вона не припинилась ані по смерті Ярослава Мудрого (1054), ані після Любецького договору (1097), ані після смерті Мстислава Мономаховича (1132), ані навіть після знищенння Києва Андрієм Боголюбським у 1169 р. Єдність руських земель, хоч вражена хворобою внутрішнього порохнявання, дотривала аж до другого нападу татар у 1240 р.

Толочко джерельно підходить до своєї праці і базує свої виводи на літописах — „Повісті временних літ”, Новгородського та Никонівсь-

кого зводів і на праці В. М. Татіщева „Історія Російська”, що була написана на основі старих рукописів, які збереглися до наших часів. З перегляду джерельного матеріалу видно, що осередні й відосередні сили постійно боролися між собою в Київській Русі, як і в будь-якому іншому королівстві того часу, але це ще означало кінця єдності Русі.

Ця єдність трималася за рахунок інших факторів, як а) єдність побутових звичаїв і обичаїв, матеріальної культури, мови, віри, грошової системи, спільноти економічних інтересів тощо; б) економічний, культурний і політичний центр УСІХ руських земель. Внаслідок цієї ролі загальноруського центру Київ не став столицею окремого князівства. Вінуважався „стольним городом” усіх князівств; в) запеклість і наполегливість у боротьбі за київський престіл вказує на вагу Києва у взаємовідносинах між руськими князями; г) доосередна політика великих князів також вимовна. Засівши у Києві, князі, які до того часу відстоювали свою автономію, за яку навіть проливали кров, тепер повертали свою політику на 180° і з автономістів перероджувалися в централістів; г) Великий князь обороняв централізм, хоч, як правило, він залишав за собою, і для спадкоємців, свої попереодні володіння, держачи в той сам час фактичну владу не тільки над Київчиною, але й над Переяславчиною, Чернігівчиною і Волинню.

З доречно і ясно виведених описів Толочка випливає таке заключення: Як довго велико-княжий стіл був у сильних руках, була й єдність Київської Русі. Як тільки влада переходила в слабі руки, війна за Київ продовжувалася аж до часу, коли на престіл сів знову сильний і вмілий князь, який проводив у життя об'єднуючу політику руських земель. Автор широко

ілюструє подане заключення на прикладах великих київських князів, Мстислава Великого, Юрія Долгорукого та Ізяслава Мстиславича.

Книжечка П. П. Толочка варта уваги наших читачів.

М. Кравчук

Українські підсоветські довідники і бібліографії

Українські письменники. Біо-бібліографічний словник у п'яти томах. Т. 1. Давня українська література (XI—XVIII ст.ст.). Уклав Л. Махновець. Вид. ДВХЛ, Київ, 1960, 978 ст.; т. 2. Дожовтневий період (XIX—поч. ХХ ст.) А—М. Уклали: М. Пивоваров, Г. Сингаївська, К. Федорітенко. Київ, 1963, 751 ст.; т. 3. Дожовтневий період (XIX—поч. ХХ ст.) Н—Я. ДВХЛ, Київ, 1963, 805 ст.; т. 4. Радянська література. А—К. Уклали: О. Черкашин, Н. Колосова, Т. Шерстюк. ВХЛ „Дніпро”, Київ, 1965, 847 ст.; т. 5. Радянська література, Л—Я. ВХЛ „Дніпро”, Київ, 1965, 856 ст.

Російська література в українських перекладах і критиці. Бібліографічний покажчик (1917—1966). Видав Комітет по пресі при Раді міністрів УРСР: редакційно видавничий відділ Книжкової Палати, Київ, 1969, 590 ст.

Українські літературні альманахи і збірники XIX — початку ХХ ст. Бібліографічний покажчик. Складав І. Бойко. Вид. „Наукова думка”, Київ, 1967, 370 ст.

Відомо, що в СРСР навіть такі предмети, як математика чи бібліографія мають служити в першу чергу пропаганді, і про це слід пам'ятати й при розгляді названих книжок. „Українські письменники” можуть імпонувати розмірами, навіть матеріялу подано чимало, деякі невідомі дані з життя письменників, але цей матеріял неповний,

непевний і тенденційно добианий. В загальному він поділений на три групи: література стара (т. 1), „дожовтнева” (т. 2 і 3) і „радянська” (т. 4 і 5). В кінці кожної групи подана загальна література предмету. Не знайдемо там, очевидно, Єфремова, Барвінського, Володимира і Дмитра Дорошенків (хоч подає його псевдонім М. Жученко), Лепкого, Радзикевича та інших проскрибованих. Схематично, словник подає: біографію письменника, бібліографію його творів і критичний матеріял. Без пропусків подана давня література (до Котляревського), зате нова, особливо т. зв. „дожовтнева” пересіяна крізь партійне сито. В „радянській” зібрано все, від письменників до агітаторів. В укладі обидвох груп укладачі трималися засади, що письменники, які жили бодай деякий час під владою „рад”, належать до „радянської літератури”, а інші до „дожовтневої”. Але й тут вони поробили стільки дивних виїмок, що це й засадою перестало бути, а стала нею хіба сама творчість письменника, але й це не скрізь. І так одних, що жили й творили ще до „жовтня” і потім продовжували свою творчість під большевиками, зачислили до „радянської” літератури (Будяк, Романович-Ткаченко, М. Жук), а вже А. Кримського, М. Чернявського, Х. Алчевську, М. Вороного — до „дожовтневої”. Поворотці, як В. Бобинський, І. Крушельницький, М. Ірчан належать до „радянської”, а інші, під час останньої окупації, знов поділені, одні до „радянської” (М. Рудницький, Д. Лук'янович, Ю. Шкрумеляк, Д. Бандрівський), інші до „дожовтневої” (В. Щурат, М. Яцків). Юліяна Опільського, який ніколи не жив під большевиками (помер 1937 р. у Львові) і не писав на віть в „радянському” дусі, теж зачислили до „радянської” літератури. З давніх письменників в „до-

жовтневій” групі найшлися більшінші усі „класики” (з галичан „Руська трійця”, А. Могильницький, М. Устиянович, з буковинців Ю. Федъкович та І. Воробкевич, з закарпатців О. Духнович і О. Павлович). Є тут Бодянський, Максимович, Срезневський, Костомаров — з докладним вичисленням іх московських писань, так само Драгоманов, Огоновський, Петров і Дащекевич. В бібліографії багатьох письменників є перекрученні й пропуски. Про „Історичні монографії” Костомарова, що вийшли в Тернополі заходом О. Барвінського, подано, що це видання НТШ у Львові. З Олесевих творів подані тільки його передвоєнні книжки і підсметські, а працькі й три передвоєнні книжки, як „Княжа Україна”, „Кому повім печаль мою” і „Поезії” т. X (видані у Львові) пропущені. Самі ж біографії письменників типово по-большевицьки забріхані. Для прикладу — про реабілітацію Івана Крушельницького написано: „Весною 1932 р. поет покинув Львів, де зазнав переслідувань польської поліції і війхав на Радянську Україну. Брав активну участь в літературному і громадському житті. Працював в Інституті матеріальної культури Академії Наук УРСР. Друкувався в журналі „Критика”. Помер 17 грудня 1934 року”. Та сама дата смерті подана і при Влизькові. І при інших засланіх, розстріляних, а пізніше реабілітованих подано тільки дату „смерти”, а про обставини, що спричинили смерть, ніде ні слова.

„Російська література...” подає українські переклади з московської літератури як окремими виданнями, так і друковані в періодичних виданнях. Збірник, альманахи, календарі не включені до цієї бібліографії. Також багато окремих видань, а то й чимало письменників пропущено. Не згадано Костомаро-

ва („Чернігівка” і „Кудеяр” у виданні „Діла”), „Гетьмана Мазепи”, Данила Мордовця у виданні „Ока” в Коломії, „Гайдамаків” у вид. „Української бібліотеки”, Михеїва „Мари” в тім самім видавництві, „Бурсака” Наріжного, „Запорожців в Сарагосі” Ординцева. Щодо періодики, то вона до першої війни заступлена майже повно, зате з по-воєнної подано советофільські видання, московофільські старого типу (Общество ім. Качковського) і „Світ”, що його видавала кооп. „Друкар”.

Це виразнішу партійну лінію видно в книжці „Співдужність літератур”, що має показати ідилію співжиття літератур народів ССРС. В першій частині праці: „Художня література народів СРСР видана в Україні” подані переклади українською мовою з різних літератур, в абетковому порядку, за винятком московської, що стоїть на першому місці й займає більшу частину книжки — ст. 19—330, 7.347 позицій. Входять до цього реєстру оригінали й переклади з московської іншими мовами, видані в межах УССР. Така повінь московської пропаганди заливає весь час Україну. Друга частина: „Українська художня література в республіках Радянського Союзу” подає переклади з української літератури іншими мовами. Але й тут на першому місці стоять переклади московською мовою (ст. 403—481), 1.753 позицій, головним чином творів „радянських” письменників. Те саме іншими мовами — поза Франком, Шевченком (обов’язково), часом Нечусем-Левицьким чи Коцюбинським, самі Гончарі, Первомайські, Корнійчуки, з новіших — Колпак, майже кожною мовою його партизацький рейд. Все це подано не даними мовами, лише українською, крім московської. Замітне в цім виданні, як і в попередньому,

що переклади московських творів Шевченка, Костомарова, Старицького, Стороженка, П. Куліша сюди не ввійшли.

Праця „Українські альманахи і збірники” подає видання від початків (точніше від 1831 р.) до „жовтня” 1917 р. Обіймає 207 видань. Половину книжки займають допоміжні покажчики: список альманахів і збірників, місцевостей, авторів з вичисленням їх творів і анонімних творів. На початку укладач, І. Бойко, подав статтю „З історії літературних альманахів на Україні”. Про один з найважніших збірників, тритомовий „Вік” не згадано, що його зложив Єфремов, а головно, що написав біографії поміщених там авторів.

Сам матеріал подано не дуже послідовно. До літературних (чи мішаних літературно-наукових) входять і деякі чисто наукові, а найгірше, що до українських зараховано й такі, що сюди не належать, і їх можна вважати хіба україnofільськими та й то не всі. Таким є перший збірник „Утрення звізда”, „Киевлянин” Максимовича, „Киевлянка”, „Киев в русской поэзии”, „Ілюстр. сборник Киевск. Літерат.-Артист. Общества”. Зате брак „Запорожской Старини” Срезневського. Ледве чи до українських можна зачислити й ті московські збірники, що подають часом лише один-два українські вірші. Зрештою, коли зачислено до українських такі московські видання, то чому не зарахувати туди й тих польських, що теж містили українські матеріали. А таких було чимало („Галічанін”, „Зевоня”, „Русалка” 1838—1842, „Боян”), деякі містили теж українські твори, як виленський „Зніч” (1834) вірш Добриловського, „Альбури львовське” (1862) вірші Горошкевича і Костецького. Що того не зроблено, то рішала тут партійна політика — на-

ближувати українську літературу все більше до московської. В книжці знаходимо тільки один збірник типу українсько-польського „Арго“, Київ, 1914, ч. 1.

Микола Кравчук Давно очікувана праця

Sokolyszyn, Aleksander. Ukrainian Selected and Classified Bibliography in English. (Ukrainian Bibliographical and Reference Center. *Ukrainica in English Series no. 1*), Ukrainian Information Bureau, New York, Munich, Chicago, 1972, 157 р.

Мабуть, не буде перебільшеннем сказати, що найбільш занедбаною ділянкою нашої дослідницької роботи є бібліографія. Не входимо тут у причини цього стану, лише обмежимось до ствердження факту. Тому опрацювана автором бібліографія україніки має особливу вартість. Вона має бути інформатором про Україну в англомовному світі. Це вибрана бібліографія матеріалів англійською мовою, що стосуються України та української проблематики взагалі.

Бібліографія реєструє книжки, брошури, а також окремі статті в різних журналах. Праця укладена за предметами, а в них за абеткою. Вона охоплює різні ділянки, що мають відношення до української проблематики: бібліографію бібліографій, історію України, географію, населення, релігію й церковне життя, політику й державу, право, економіку, сільське господарство, індустрию, виховання і шкільництво, українську мову, літературу, культуру, фольклор і музику, мистецтво, наукові інституції, молодіжні товариства, громадські об'єднання тощо. Є тут теж окремий відділ англомовних періодичних та серійних видань, присвячених Україні і українські періодичні видання, що мають англійські секції.

Основна частина бібліографії до-

ведена до 1961 року, а доповнена останнім десятиліттям 1961-1971 рр. В доповненні автор подає багато матеріалів про взаємини українців з національними меншинами, що живуть в Україні. Також зареєстрував автор багато позицій про українські церкви на рідніх землях та на чужині, про підпільну боротьбу в Україні й рух спротиву українських інтелектуалістів тощо, а крім того багато матеріалу про українців у вільшому світі.

Кожний бібліографічний запис подає прізвище автора або назву інституції, заголовок праці, місце видання, видавництво, рік видання, скількість сторінок тощо. При журнальних статтях, крім автора й назви статті, назгу журналу, рік, число та сторінки. При записах періодиків подає всі основні інформації — назгу, рік, місце видання, періодичність, а деколи теж прізвища редакторів та видавців. Матеріял уложеній за предметами, а в кінці книжки — індекс.

Головне завдання праці — дати англомовному дослідникові ключ до української проблематики, тому бібліографія подає лише матеріали, друковані англійською мовою. Правда, часом трапляються видання українською мовою з невеличкою кількістю англійських публікацій, напр., „Річник української бібліографії“, 1957, опрацьований О. Данком і М. Лабунькою тут поданий під англійським титулом, хоч головний титул книжки поданий українською мовою. Також брошура Д. Богачевського „Проблеми української науки на еміграції“ вміщена тут як англомовна, хоч вона написана українською мовою. Трапляються де-не-де дрібні помилки, напр., в „Передмові“ (ст. 1) про відсоткове відношення між населенням України, а в тексті деякі перекрученні імен, та це дрібні помилки.

Бібліографія реєструє всі доступні

ні публікації, що відносяться до України, тому там є теж і праці, не конечно прихильні українській справі. Шкода, що автор не дав коротких анонтацій до окремих публікацій.

Треба підкреслити, що автор подає матеріали з різних ділянок українознавства, не забуваючи й таких ділянок, як філіялія, вишивка, різьба, писанки, мистецькі дерев'яні вироби та багато інших.

Є тут теж матеріали на тему українсько-жидівських стосунків та про найновіший ріх опору в Україні (24 назви).

Бібліографія д-ра О. Соколишина є на сьогодні єдиний загальнодоступний бібліографічний дсвідник для англомовного світу про Україну, тому він повинен бути в руках усіх, хто цікавиться дослідами української проблематики.

БІБЛІОГРАФІЯ ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ ЗА 1945 — 1970 РОКИ

Літературознавство

Богдан Кравців. П'ятий з'їзд письменників України. (Відб. з ж. „Сучасність” ч. 314/1967). Мюнхен, 1967, 30 ст.

Богдан Кравців. Перекладна література [відбитка з ЕУ, ст. 1987-1991]. Вид. НТШ, Мюнхен, 1970, 6 ст.

Володимир Кримський. Храм Граля. До проблематики світогляду Юрія Клена. Вид. „Звено”, Інсбрук, 1948, 20 ст.

Василь Лев. Лексика поезії ранньої Шевченкової творчості; дослідження. Вид. УВАН, Авгсбург, 1946, 10 ст.

Літературно-наукові збірники УВАН, ч. I. Вид. Уван, Н.Й., 1952, 304 ст.

Лука Луців. Маркіян Шашкевич; бібліографія і характеристика творчості з додатком усіх оригінальних творів поета. Вид. „Свобода”, Джерзі Ситі”, 1963, 118 ст.

Лука Луців. Тарас Шевченко, співець української слави

і волі. Вид. НТШ і „Свободи”, Н.Й., 1964, 182 ст.

Лука Луців. Ольга Кобилянська (В сторіччя її народин). Вид. „Свобода”, Дж. Ситі, 1965, 67 ст.

Лука Луців. Іван Франко, життя і творчість. Відб. з „Альманаха” на 1966 р. В-во „Свобода”, Джерзі Ситі, 1966, 63 ст.

Лука Луців. Іван Франко, борець за національну і соціальну справедливість. В-во „Свобода”, Джерзі Ситі, 1967, 653 ст.

„Остап Луцький — молодомузець”. Зібрав Юрій Луцький. Вст. ст. Б. Рубчака. Вид. „Слово”, Н.Й., 1968, 71 ст.

Юрій Луцький. Голубі диліжанси; листування ваплітян. Матеріали з архіву Аркадія Любченка. Вид. „Слово”, Н.Й., 1955, 48 ст.

Свєн Маланюк. Книга спостережень; проза — статті е-

сеї, рецензії [т. I.]. Вид-во „Гомін України”, Торонто, 1962, 525 ст.

Микита] Мандрика. Леонід Білецький; біо-бібліографія. Вид-во УВАН, Вінніпег, 1957, 18 ст.

Ганна Мандрика. Вибране; статті про літер. творчість. Підредмова О. Войченко. Вид. Комітету українок Канади. Вінніпег, 1962, 104 ст.

Микита] Мандрика. З болгарсько - українських літературних взаємин. Вплив Шевченка на болгарську поезію. 2-ге видання. УВАН, Вінніпег, 1956, 16 ст.

Микита] Мандрика. Шевченко і Франко; [порівняльна студія]. Вид. УВАН, Вінніпег, 1957, 23 ст.

Олександр Мох. Книжки і люди, друга серія; літературно-критичні нариси. Вид-во „Добра книжка”, Торонто, 1953, 128 ст.

Юрій Муллик-Луцик. Духовий портрет Ольги Кобилянської; психологічна студія. Вид. Організації українок Канади, Вінніпег, 1952, 100 ст.

МУР — Мистецький український рух. Збірники літературно-мистецької проблематики. Збірник II. Редакція: В. Домонтович, М. Іваненко, Б. Подоляк, Ю. Шерех. Вид-во „Золота брама”, Мюнхен-Карльсфельд, 1946, 127 ст. [цикльост. видання].

МУР — Мистецький український рух. Збірники літературно-мистецької проблематики. Збірник III. Редакція: В. Домонтович, М. Іванейко, Б. Подоляк, Ю. Шерех. Вид. с-ки

„Українське слово”, Регенсбург, 1947, 63 ст.

Володимир Наддніпрянець. На літературному базарі. Поезія, проза і публіцистика Івана Багряного; критика. Передмова П. Гонтара. Вид. „СВУ”, Мюнхен, 1963, 163 ст.

Іриней Назарко, ЧСВВ. Митрополит Клим Смолятич і його послання; дослідження. В-во „Америка”, Філадельфія, 1952, 16 ст.

„Науково-літературний збірник” ч. 2. Вид. „Світання”. [Авгсбург], 1946, 58 ст. [цикльост. видання].

„Наш Шевченко”; збірник альманах у сторіччя смерті Поета 1861—1961. Вид. „Свобода”, Джерзи Сіті, 1961, 256 ст.

Степан Николишин. Націоналізм у літературі на Східніх українських землях. Вид. друге. На чужині, 1947, 34 ст.

Микола Оглоблин-Глобенко. Історико-літературні статті. Упорядкування і вступна стаття І. Кошелівця. Вид. НТШ. Т. CLXVII, Нью Йорк, 1958, 158 ст.

Петро Одарченко. Світова слава Шевченка (Т. Г. Шевченко в світлі світової критики). До 150-річчя з дня народження поета. Вид. „Укр. Публіцистично-Наукового інституту”, Чікаго, 1964, 56 ст.

Петро Одарченко. Совітська інтерпретація українських класиків. Н. Й., 1951, 5 ст.

Борис Олександров. Слово о полку Ігоревім; пам'ятник староукраїнського письменства; [популярний нарис]. Вид. „Мо-

лода Україна", Торонто, 1960, 32 ст.

Микола Олександрович Маркіян Шашкевич. Українське літературне відродження в Галичині. Друге, доповнене видання. Вид. „Добра книжка”, Торонто, 1961, 60 ст.

Омельченко-Кейван - Жила. До Шевченківських роковин; збірник статей. Вид. „Новий шлях”, Вінніпег, 1953, 80 ст.

Свєн Онацький, О. Жданович. Творче життя і геройська смерть Олени Теліги. Вид. „Перемога”, Бу. Айрес, 1949, 18 ст.

О. Орленко. Шевченко проти Москви; передрук підпільних матеріалів. Чужина, 1949, 36 ст.

Михайло Островерх. Чорно-книжник із Зубівки. Хвильовий і хвильовізм; памфлет. Вид. автора, Н. Й., 1955, 32 ст.

Петро Павлович. Шевченкова спадщина і М. Коцюбинський; доповіді НТШ ч. 15. Вид. НТШ, Н. Й., 1961, 85 ст.

Петро Павлович. Шевченкові думи в піснях Степана Руданського. Відбитка із Збірника НТШ, „Тарас Шевченко”, 1964, 11 ст.

Трохим Пасічник. Псалми Давидові, їх значення у збірці Тараса Шевченка „Три літа”; дослідження; Вид. Кирило-Методіївського братства, Ірвінгтон, 1969, 92 ст.

Є. Ю. Пеленський. Райнера Марія Рільке ѹ Україна. Мінден, 1948.

Віктор Петров. Провідні етапи розвитку сучасного Шевченкознавства. Серія: Шевченко та його доба. I. Праці Шевченківської конференції 1946, ч. 1. Вид. УВАН [Авгсбург],

1946, 37 ст. ([Цикльостильне виданні].

Віктор Петров. Українські культурні діячі УССР 1920—1940 років — жертви більшовицького терору. Вид. „Пролог”, Н. Й., 1959, 79 ст.

Микола А. Плевако. Довідник нової української літератури; статті, розвідки й біо-бібліографічні матеріали. Вид. УВАН у США, Н. Й. - Париж, 1961, 808 ст.

Василь Плющ. Правда про хвильовизм. Вид. СВУ, Мюнхен, 1954, 63 ст.

К. Подолянин. З минулих літ; есей про М. Драгоманова. Вид. „Укр. вид. спілки”, Лондон, 1954, 100 ст.

Володимир Винниченко; статті і матеріали. Ред. колегія: Б. Подоляк, В. Порський, В. Чапленко. Вид. УВАН, Н. Й., 1953, 70 ст.

Володимир Радзикевич. Історія української літератури. Частина II. Нова доба. Вид. „Вернігора”, Мюнхен, 1947, 155 ст.

Володимир Радзикевич. Українська література XX ст.; підручник для шк. молоді й самоосвіти. Вид. „Америка”, Філадельфія, 1952, 136 ст.

Володимир Радзикевич. Історія української літератури в 3-х томах. Нове доповнене видання. Вид-во „Батьківщина”, Детройт. Том 1-ий — Давня ѹ середня доба до Котляревського, 1955, 130 ст.: Том 2-ий — Нова доба до Франка, 1955, 168 ст.; Т. 3-й — Нові часи і сучасна література, 1955, 136 ст.

Володимир Радзикевич. Історія української літератури.

Том II. — Нова доба. В-во „Батьківщина”, Детройт, випуск ч. IV, 1956, 164 ст.

Володимир Радзикевич. Історія української літератури. Том III. — Нова доба. Вид.-во „Батьківщина”, Детройт. Випуск ч. V, 1956, 129 ст.

Володимир Радзикевич. Історія української літератури; підручник для школ і курсів українознавства. Вид. Шк. Ради УККА, Н.Й., 1967, 159 ст.

„Володимир Радзикевич”; ювілейний збірник. Вид. „Український музей-архів”, Клівленд, 1966, 99 ст.

Петро Розенко, ред. Михайло Орест, адепт духовости нової: літературознавчий симпозіон. Вид. „Орден”, Торонто, 1967, 124 ст.

Богдан Романенчук. Українське письменство; популярний нарис для самоосвіти. I. частина — Стара доба. Друге поправлене видання. Вид. Відділу культ-осв. праці УЦДРА. Інсбрук, 1946, 168 ст. [цикличестильне видання].

Богдан Романенчук. З життя і творчості Наталії Кобринської. В 100-ні роковини з дня народження. Вид. „Америка”, Філадельфія, 1951, 32 ст.

Богдан Романенчук. Азбуковник; коротка енциклопедія української літератури. В-во „Київ”, Філадельфія, 1966, 56 ст.; зшиток 2, 1967, ст. 57-120; зшиток 3, 1968, ст. 124-184; зшиток 4, 1968, ст. 185-248; зшиток 5, 1968, ст. 249-312.

Богдан Романенчук. Азбуковник; енциклопедія української літератури, т. I. Вид. „Київ”, Філадельфія, 1969, 472 ст.

Богдан Рубчак. Уваги до засобів народної поезії. Відбитки з ж. „Сучасність”, Мюнхен, 1963, 53 ст.

Ярослав Рудницький, ред. І. Франко й Франкіяна на заході; статті й матеріали з приводу століття народин 1856 — 1956. УВАН, Збірник заходознавства т. IV (2). Вінніпег, 1957, 230 ст.

Ярослав Рудницький. Найближчі завдання Шевченко-знавства. Вид. УВАН, Вінніпег, 1958, 32 ст.

Ярослав Рудницький. Бернс і Шевченко [порівняльна студія]. Праці інст. слов'янознавства УВАН, „Slavistica”, ч. 35. Вид. УВАН, Вінніпег, 1959, 32 ст.

Ярослав Рудницький. Шевченко на Заході: Перше видання Шевченка на Заході з нагоди сторіччя, 1859—1959. Вид. УВАН, Вінніпег, 1959, 80 ст.

Юрій Русов. Поезія визвольних змагань. Вид. „На варті” ЦК СУМ, Торонто, 1954, 110 ст.

Свєн Сверстюк. Собор у рищтованні; есеї і літературознавчі статті. Документи III. В-во „Смолоскип”, Балтімор, 1970, 173 ст.

Сильвестер, архієп и скоп. Іван Якович Франко. Видав „Гол. Франківський комітет при СУОА”, Мелбурн, 1956, 16 ст.

Василь Сімович. Іван Франко, його життя та діяльність. Третє видання. Вид-во „Дніпровська хвиля”, Мюнхен, 1966, 111 ст.

Яр Славутич. Модерна українська поезія 1900—1950; літ.

огляд. Вид-во „Америка”, Філадельфія, 1950, 71 ст.

Яр Славутич. Розстріляна Муза; сильвети поетів і письменників 20-х рр. Вид-во „Прометей”, Детройт, 1955, 93 ст.

Яр Славутич. Іван Франко і Росія. Вид. УВАН, Вінніпег, 1959, [1958], 28 ст.

Яр Славутич. Велич Шевченка. Вид. УВАН, Вінніпег, 1961, 25 ст.

Яр Славутич. Шевченкова поетика; [дослідження]. Вид-во „Славута”, Едмонтон, 1964, 24 ст.

Яр Славутич. Основні теми у творчості Михайла Ореста; дослідження. Вид. НТШ [відбитка з НТШ], Н.Й., 1968, 6 ст.

Олександр Соколишин. Євгенія Ярошинська — призабута письменниця Буковинської України. Н.Й., 1968, 6 ст.

Олександр Соколишин. Іван Франко — Шевченкознавець; бібліографічна розвідка. Укр. вид. стілка, Лондон, 1967, 20 ст.

Олександр Соколишин. Українські вірші Михайла Панькова. Вид. авторових приятелів, Н.Й., 1958, 16 ст.

Дмитро Соловей. Шевченко й самостійність України. [Без вид-ва], Мюнхен, 1962, 47 ст.

Степан Семчук. Начерк українського письменства. Вид. „БУК-а”, Йорктон, 1948, 94 ст.

О. Сулима-Блохин. Квітка і Куліш — основоположник української новелі; [дослідження]. Вид. УТГІ, Мюнхен, 1969, 102 ст.

Остап Тарнавський. Подорож поза відоме. Шляхами модерної поезії; есей. Відбитка з

ж. „Сучасність”, Мюнхен, 1965, 30 ст.

[Олена Теліга]. Прапори духа. Життя і творчість Олени Теліги. Впорядкував О. Жданович [збірник поетичних та прозових творів і біографічні матеріали]. Вид-во „Сурма”, На чужині [Мюнхен], 1947, 178 ст.

Леся Українка. Твори в 12-х томах. Редакція Б. Якубського. Том XII. Статті. Вид. Тищенка-Білоуса, Н.Й., 1954, 262 ст.

„Українська література”; конспективний перегляд. Вид. „Говорля”, Н.Й., 1964, 64 ст.

„У століття смерті Тараса Шевченка”; доповіді Н.Т.Ш. Біка українознавства, т. 9. Вид. Осередку праці НТШ. Філadelfia, 1962, 77 ст.

„У 150-річчя з дня народження Тараса Шевченка”; альманах на 1964 рік. В-во „Гомін України”, Торонто, [1963], 199 ст.

„У сторіччя народин Івана Франка”; збірка статтей. З НТШ т. 166, Н.Й., 1957.

„У пошані Іванові Франкові”; календар-альманах на 1966 рік. У 110-річчя народження і 50-річчя смерті Івана Франка. Вид-во „Свобода”, Джерзі Сіті, [1965], 240 ст.

Олександр Филипович. Життя і творчість Юрія Кленна. Відб. з ж. „Сучасність”, Мюнхен, 1967, ст. 47-85.

Павло Филипович. Українська стихія в творчості Гоголя; дослідження. Вид. „Просвіта” - УВАН, Вінніпег, 1952, 31 ст.

Анна Франко-Ключко. Рукописи Івана Франка в Канаді (Лист із Ліпіка, Югославія та

інше). Вид. УВАН, Вінніпег, 1957, 16 ст.

Іван Франко. Про соціалізм і марксизм; рецензії і статті 1897-1906. Вступна стаття і довідки Богдана Кравцева. Вид-во „Пролог”, Н.Й., 1966, 256 ст.

Василь Чапленко. Пропащи сили: Українське письменство під комуністичним режимом 1920—1930. Вид. УВАН, Вінніпег, 1960, 141 ст.

„*Іван Франко*”; збірник діловідей для відзначення 110-річчя народини і 50-річчя смерті Івана Франка, в двох частинах. Редакція В. Стецюка. Частина I. З НТШ т. 82, Н.Й., 1967, 201 ст., частина II, З НТШ т. 84, 1968, 174 ст.

Дмитро Чижевський. Деякі проблеми дослідження формального боку поезії Шевченка. Вид. УВАН, Авгсбург, 1947, 17 ст. [цикльостильне видання].

Дмитро Чижевський. Іван Вишенський; літературна сильвета. Відбитка з Анналів УВАН т. I ч. 2. Н.Й., 1951, 14 ст.

Дмитро Чижевський. Історія української літератури, від початків до доби реалізму. Вид. УВАН, Н.Й., 1956, 511 ст.

Дмитро Чуб. Шевченко в житті; біографічний нарис. Вид. т-ва „Універс. б-ка”, Регенсбург, 1947, 48 ст.

Дмитро Чуб. Живий Шевченко (Шевченко в житті). Видання друге, перероблене й доповнене. Вид-во „Дніпровська хвиля”, Мюнхен, 1963, 114 ст.

Микита Шаповал. Схема життєпису (Автобіографічний шкіц). Упорядкував Сава Зеркаль. Вид. Укр. громади ім. М. Шапovala, Н.Й., 1956, 41 ст. [цикльостиль. вид.]

Степан Шах. Маркіян Шашкевич та галицьке відродження. Ювілейне видання у 150-ліття народження поета. Вид. „УХРуху”, Париж, 1961, 229 ст.

Степан Шах. У 150-ліття уродин о. Маркіяна Шашкевича. 1961 рік ювілеїв. Вид-во „Христ. Голос”, Мюнхен, 1961, 145 ст.

„*Маркіян Шашкевич*”, в 150-ліття народження 1811—1961. Н.Й., 1961, 54 ст.

„*Шевченківський альманах*” Українського народного союзу на 1964 рік; статті. У 150-річчя Тараса Шевченка. Вид-во „Свобода”, Джерзі Сіті, [1963], 224 ст.

„*Шевченко та його доба*”. Вип. 1. Вид. УВАН, Авгсбург, 1946/47, 135 ст.

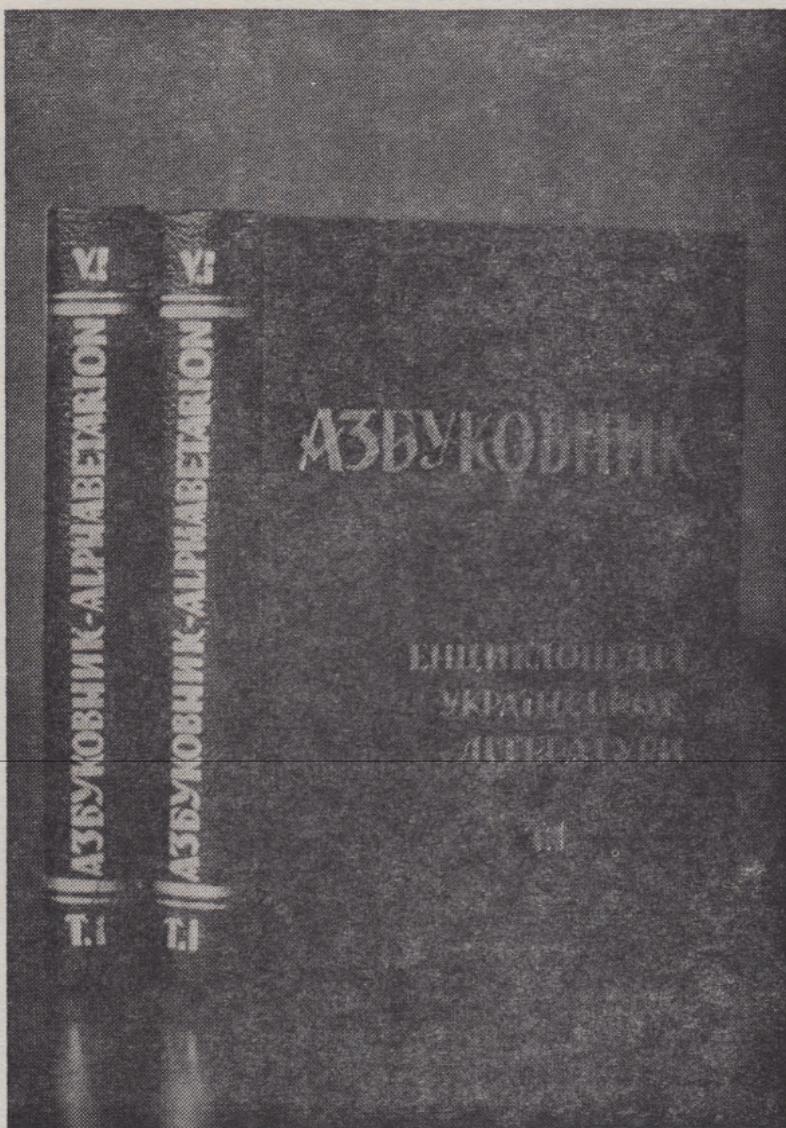
„*Шевченко та його доба*”; збірник І. Праці Шевченківської конференції 1946 р. Авгсбург, 1947, 85 ст.

„*Шевченко*”. Збірники УВАН у США; статті і матеріали. Вид. УВАН. Н.Й. Річник 1, 1952, 29 ст.; Р. 2, 1953, 48 ст. Р. 3, 1954, 47 ст.; Р. 4, 1955, 48 ст.; Р. 5, 1956, 64 ст.; Р. 6, 1957, 60 ст.; Р. 7, 1958, 48 ст.; Р. 8-9, 1961, 56 ст.; Р. 10, 1964, 64 ст.

Тарас Шевченко. Повне видання творів у 14-ти томах. Т. XIII. Шевченко і його творчість; збірник праць і статей. Редакція Б. Кравцева. Вид. М. Денисюка, Чікаго, 1963, 303 ст.

„*Тарас Шевченко*”—пропам'ятна книга з нагоди відкриття пам'ятника Тарасові Шевченкові в Вашингтоні 27. 6. 1964 р. Вид. УККА, Н.Й., 1964, 128 ст.

(Закінчення в наст. числі)

Ця книга потрібна буде як не Вам, то Вашим дітям, внукам і правнукам, тож не занедбуйте її передплатити, поки наклад ще не вичерпаний, бо він і так дуже малий. Дивіться, щоб Азбуковник був у кожній громадській бібліотеці, а також і в „Публічній бібліотеці“ Вашого міста. Досі вийшов 1-й том, 472 ст. Ціна \$12.50 з пересилкою. 2-й том в друку, має вийти під кінець цього року, 3-й том у підготовці.

Замовлення сліть на адресу:

KYIW Publishing
4800 N. 12th St., Philadelphia, Pa. 19141, U.S.A.